

فوریت‌پیشگیری و درمان؛ ضرورتی اجتناب‌ناپذیر

معرفی برنامه مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی

نگاهی به شیوه‌نامه‌ها و دوره‌های آموزشی (قسمت اول)

دکتر ناصر حیدری، کارشناس تحلیل محتوا و بومی‌سازی فعالیت‌های مشاوره‌ای وزارت آموزش و پرورش، مسئول برنامه فوریت‌های روانی اجتماعی

در شرایطی که مخاطرات گوناگون، سلامت روانی اجتماعی کودکان و نوجوانان را تهدید می‌کند، محافظت همه‌جانبه از کودکان و نوجوانان در برابر مخاطرات سلامت روان و آسیب‌های اجتماعی، علاوه بر ارائه آموزش‌های ارتقایی و خودمراقبتی، به آمادگی برای واکنش سریع و مداخله به‌موقع و مؤثر نیز نیازمند است.

از این رو مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی در مدرسه، از طریق آشنایی با انواع مخاطرات و اختلالات و آسیب‌های روانی اجتماعی، شناسایی و غربالگری به‌موقع، مداخله بهنگام در زمان بروز فوریت و موقعیت بحرانی از طریق تماس سریع با مراکز درمانی و حمایتی و اطلاع‌رسانی به‌موقع به مراجع ذی‌صلاح، بررسی موقعیت از زوایای گوناگون و انجام اقدامات مورد نیاز و برنامه‌ریزی برای پیشگیری از بروز وقایع جدید، ارجاع فرد یا افراد نیازمند دریافت خدمات حمایتی درمانی به مراکز درون و برون‌سازمانی، پیگیری روند دریافت خدمات حمایتی درمانی دانش‌آموزان ارجاع شده و بررسی وضعیت خطرپذیری آنان پس از درمان، بسیار ضروری است.

معرفی برنامه فوریت‌های روانی اجتماعی

غربالگری و آزمون سلامت روان دانش‌آموزان و همچنین گزارش‌های موردی مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی دانش‌آموزی کشور نشان می‌دهد، گروه قابل توجهی از دانش‌آموزان در معرض خطر و در شرایط پرخطر هستند و به انجام اقدامات و مداخلات فوری و تخصصی نیاز دارند. در صورت نبود توجه جدی به آنان، شاهد رشد روزافزون و تشدید اختلالات و آسیب‌های روانی اجتماعی خواهیم بود. لذا توجه جدی به برنامه‌های پیشگیرانه و رشدی و همچنین پاسخ‌گویی به‌موقع و مؤثر در هنگام بروز فوریت‌های روانی اجتماعی در مدرسه الزامی است.

آیا این برنامه را گروه خاصی اجرا می‌کند؟

در اجرای برنامه مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی تمامی

منظور از فوریت‌های روانی اجتماعی چیست؟

هر نوع مشکل، آسیب، اختلال یا بحران روانی و اجتماعی است که نیازمند مداخله سریع و اضطراری است و در صورت غفلت، سبب بروز تغییرات ناخوشایند فردی و گروهی روی دانش‌آموزان، اعضای خانواده آنان و کارکنان مدرسه می‌شود.

اهمیت و ضرورت اجرای برنامه مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی: نتایج ارزیابی‌های صورت‌گرفته مبتنی بر داده‌های «سامانه» پایش آسیب‌های اجتماعی» نشان دهنده رشد میزان خطرپذیری دانش‌آموزان است. متأسفانه خشونت، پرخاشگری و اقدام به خودکشی در سالیان اخیر هراس‌آور است و جمعیت دانش‌آموزی کشور را تهدید می‌کند. همچنین، نتایج حاصل از اجرای آزمون‌های

دست‌اندراران نظام تعلیم و تربیت، متشکل از مدیران، معلمان، مشاوران، مربیان و تمامی کارکنان مدرسه و همچنین کارکنان ادارات آموزش و پرورش و اعضای تخصصی مراکز مشاوره نقش آفرینی می‌کنند و دو تیم یا کارگروه در این باره نقش محوری دارند.

۱- کارگروه فوریت‌های روانی اجتماعی که متشکل از رئیس اداره آموزش و پرورش منطقه، معاون پرورشی و تربیت بدنی، معاونان آموزش ابتدایی و متوسطه، کارشناس مشاوره و پیشگیری، مدیر مرکز مشاوره منطقه، کارشناس انجمن اولیا و مربیان، کارشناس حراست، کارشناس حقوقی است و وظیفهٔ رصد مستمر وضعیت فوریت‌های روانی اجتماعی منطقه و تشکیل منظم جلسات کارگروه و بررسی پرونده‌های ارجاعی از مدرسه‌ها را برعهده دارند.

۲- تیم تخصصی مداخله در فوریت‌های روانی اجتماعی که متشکل از مدیر مرکز مشاوره منطقه، دو نفر از اعضای تخصصی مرکز مشاوره، پزشک، روان‌پزشک و یک مشاور حقوقی است و وظیفهٔ ارائهٔ مداخلات تخصصی حمایتی و درمانی را برعهده دارند.

ارکارن این کارگروه و تیم در سطح استان و ستاد نیز به همین ترتیب وجود دارد.

فرایند مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی شامل چه مراحل است؟

مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی سه مرحلهٔ مهم دارد که به ترتیب عبارت‌اند از:

۱- شناسایی و غربالگری به موقع؛ دانش‌آموزان دارای نشانه‌های اورژانسی و مشمولان مداخله در فوریت‌های روانی اجتماعی به شیوه‌های زیر شناسایی می‌شوند:

- (الف) گزارش؛
- (ب) مشاهدات و موارد ثبت‌شده در سامانهٔ نماد؛
- (ج) غربالگری با استفاده از آزمون؛
- (د) غربالگری (روان‌شناختی و آسیب‌های اجتماعی) و مقیاس جامع سلامت روانی دانش‌آموزان؛

۲- اقدام: شامل مداخلهٔ فوری و ضروری و اقدام عاجل در هر یک از سطح‌های ذیل برای ارائهٔ مدیریت مناسب فوریت و ارائهٔ خدمات حمایتی درمانی و مداخلات پیشگیرانه بعدی.

۳- مراقبت و پیگیری: هم‌زمان و پس از دریافت خدمات حمایتی درمانی و مددکاری، مراقبت‌های لازم توسط تیم تخصصی مداخله در فوریت‌های روانی اجتماعی و همچنین مدیر و مشاور مدرسه (رابط مراکز مشاوره در مدرسه‌های فاقد مشاور) برای بهبودی کامل و ارزیابی پایداری وضعیت سلامت دانش‌آموز صورت می‌گیرد.

چه کسانی می‌توانند در اجرای بهتر این برنامه نقش آفرینی کنند؟

با توجه به اهمیت و ضرورت مداخلهٔ بهنگام و مؤثر در فوریت‌های روانی اجتماعی و شناسایی به‌موقع دانش‌آموزان مشمول دریافت این مداخلات، مهم‌ترین گروهی که می‌توانند در اجرای این برنامه به ما کمک کنند، معلمان هستند. معلمان بیشترین ارتباط و تعامل را با دانش‌آموزان دارند و مطابق سند نظام جامع راهنمایی و مشاوره، از این پس باید نقش تربیتی و مشاوره‌ای را ایفا کنند. لذا ما انتظار داریم تمامی معلمان عزیز کشورمان با شناسایی علائم و نشانه‌های دانش‌آموزان و همچنین ثبت نشانه‌ها و موارد فوریتی و فوریت‌های روانی اجتماعی در سامانهٔ نماد، در اجرای این فرایند به ما

کمک کنند. مدیران مدرسه‌ها، مربیان تربیتی و بهداشت و معاونان پرورشی و اجرایی، و به‌طور کلی تمامی کارکنان مدرسه می‌توانند در اجرای این برنامه به ما کمک کنند.

آیا برای آموزش معلمان و همکاران در مدرسه‌ها برنامه‌ای دارید؟

بر اساس راهکار ۴-۲۱ سند تحول بنیادین و همچنین برنامه‌های عملیاتی سند نظام جامع راهنمایی و مشاوره، تمامی معلمان و کارکنان مدرسه در راستای حمایت از برنامه‌های حوزهٔ راهنمایی و مشاوره و ایفای نقش تربیتی و مشاوره‌ای همکاری خواهند کرد. بر این اساس ما باید بتوانیم با توانمندسازی تمامی عوامل مدرسه زمینه‌های تحقق این مهم را فراهم کنیم. آموزش معلمان و کارکنان مدرسه‌ها در راستای ایفای نقش تربیتی و مشاوره‌ای در دستور کار معاونت برنامه‌ریزی امور مشاوره قرار دارد و آموزش‌ها از طریق کلاس‌های ضمن خدمت و تربیت مدرسان کشوری و استانی شروع شده‌اند و در آیندهٔ نزدیک به مناطق و مدرسه‌ها خواهند رسید.

چه دستگاه‌ها و سازمان‌هایی می‌توانند در اجرای این برنامه به شما کمک کنند؟

در اجرای برنامهٔ نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) ۱۴ دستگاه اجرایی کشور نقش آفرین هستند که همگی باید در اجرای برنامهٔ مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی فعالیت کنند و وظیفه دارند به دانش‌آموزان ما خدمات حمایتی و درمانی ارائه دهند. مهم‌ترین دستگاه‌هایی که در اجرای این برنامه نقش دارند، سازمان بهزیستی، کمیتهٔ امداد امام خمینی (ره)، قوه قضائیه، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، فراجا و وزارت کشور هستند و بنا بر فوریت حادث‌شده و نوع مشکل دانش‌آموز و نیازمندی آن به دریافت خدمات، نمایندگان این دستگاه‌ها موظف‌اند نقش آفرینی کنند.

به مشاوران، معلمان، دانش‌آموزان و والدین و کارکنان مدرسه‌ها و اداره‌های آموزش و پرورش چه توصیه‌هایی دارید؟

فکر می‌کنم با خواندن این مطالب اهمیت موضوع را درک کرده باشید. همهٔ ما می‌دانیم که بر اساس قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و مواد ۹ و ۱۷ این قانون، تمامی دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت که وظیفهٔ تربیت، نظارت و حمایت از دانش‌آموزان را برعهده دارند، مسئولیت دارند نسبت به گزارش و حمایت از دانش‌آموزانی که درگیر فوریت‌های روانی اجتماعی می‌شوند اقدام کنند. بر اساس قانون حمایت، چنانچه والدین دانش‌آموزان و هرکسی که وظیفهٔ سرپرستی، ولایت، صیانت یا قیمومت طفل یا نوجوان را برعهده دارد، از انجام وظایف خود کوتاهی کند یا به‌صورت عمدی و غیرعمدی از انجام وظایف خود غفلت کند، نه تنها مشمول پرداخت دیه خواهد بود، بلکه بر حسب ضربهٔ واردشده به دانش‌آموز، مشمول مجازات درجه‌بندی شده خواهد شد. بنابراین، بسیار اهمیت دارد که مشاوران، مدیران، معلمان، دانش‌آموزان و والدین آنان و همچنین تمامی کارکنان مدرسه‌ها و اداره‌های آموزش و پرورش و مراکز مشاوره در اجرای برنامهٔ مدیریت فوریت‌های روانی اجتماعی به ما کمک کنند تا ان شاءالله شاهد این باشییم که هیچ دانش‌آموزی در هیچ کجای ایران عزیز درگیر فوریت و آسیب اجتماعی نشود. در پایان، از زحمات همکاران بزرگوار در مجلهٔ رشد آموزش مشاور مدرسه تقدیر و تشکر می‌کنم.

